

Zasób

Według stanu nd. 30 czerwca 2001 r. zasób Archiwum Państwowego w Radomiu tworzy 1133 zespołów aktowych, obejmujących 330.357 j.a. o łącznym metrażu ponad 3537 m.b.

Administracja samorządowa. Wśród akt wytworzonych przez administrację samorządową na uwagę zasługują przede wszystkim akta miast. Największy objętościowo zespół to [Akta miasta Radomia](#). Bogactwo zachowanych tutaj materiałów, poczynwszy od protokołów posiedzeń ciał kolegialnych, aż po akta ewidencji ludności sprawia, iż dokumentują one niemalże wszystkie aspekty życia ośrodka w XIX i XX w.

Akta miasta Zwolenia, sygn. 7

Podobny walor posiada zespół pn. Akta miasta Kozienic, zachowany jednak znacznie słabiej. Niestety, tylko szczątkowo zachowały się akta samorządowe z Szydłowca, Skaryszewa, Wyśmierzyc i Zwolenia. Ostatni z wymienionych zespołów tworzą jednak, unikalne w skali regionalnej, dokumenty pergaminowe z XVI-XVIII w. Wiele interesujących materiałów znajduje się w kilkunastu zespołach akt gmin z terenów powiatu radomskiego i kozienickiego. Najlepiej zachowane z nich to Akta Gminy Kozienice i Akta Gminy Białobrzegi. Inne zespoły z tej grupy to w większości szczątki, co wynika z ogromnych zniszczeń materiałów w latach II wojny światowej. W stopniu zadowalającym reprezentowane są natomiast akta powojenne, wytworzone przez organa samorządowe powiatów: białobrzeskiego, kozienickiego, przysuskiego, radomskiego, szydłowieckiego i zwoleńskiego, a także jednostki niższych szczebli (gminy, gromady).

Administracja państwowa. Wśród akt administracji państwowej na plan pierwszy wybijają się zdecydowanie zespoły [Rządów Gubernialnych Radomskich](#) (I i II), dokumentujące wszelkie działania władz na znacznych obszarach centralnych ziem polskich w XIX i XX w. Historyk może odnaleźć tutaj materiały dotyczące zarówno samego funkcjonowania urzędów, ich pracowników, personelu itp., jak i akta dotyczące szeroko rozumianych spraw gospodarczych, społecznych i kulturalnych. Podobny walor posiada pozostałość aktowa Kancelarii Gubernatora Radomskiego, zajmującej się prowadzeniem spraw pilnych oraz szczególnie ważnych. Często wykorzystywany do badań naukowych materiał źródłowy zawierają również akta Gubernatora Dystryktu Radomskiego z lat okupacji hitlerowskiej. Niestety, są to tylko szczątki zespołu, gdyż przeważając część akt została ewakuowana przez okupantów do Niemiec. Znacznie lepiej, choć także niekompletnie, zachowały się akta wytworzone przez administrację niższego szczebla, a mianowicie Starostwa Powiatowe w Kozienicach i Radomiu, działające w okresie międzywojennym, latach okupacji i pierwszym powojennym pięcioleciu.

Administracja specjalna. W zasobie Archiwum Państwowego w Radomiu bardzo licznie reprezentowane są zespoły, zawierające akta wytworzone przez urzędy administracji specjalnej. Uwagę zwraca tutaj przede wszystkim zespół pn.

Zarząd Rolnictwa i Dóbr Państwowych Guberni Radomskiej, Kieleckiej, Lubelskiej i Siedleckiej.

Zarząd Dóbr Państwowych, sygn. 837

O jego przydatności dla badań historycznych decyduje fakt, iż powołany w końcu XIX w. Zarząd, oprócz wytworzenia bardzo interesującej dokumentacji własnej, przejął jako czynną sukcesję ogromne ilości materiałów innych aktotwórców, m.in. Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu oraz rządów poszczególnych guberni Królestwa Polskiego. Materiały te dokumentują wiele aspektów życia gospodarczego centralnych ziem polskich w końcu XVIII i w XIX w. Wśród akt administracji specjalnej warto zwrócić uwagę także na specjalistyczne urzędy gubernialne (m.in. do spraw powinności wojskowej, spraw fabrycznych i górniczych, stowarzyszeń i związków oraz in.), gubernialny i powiatowe zarządy żandarmerii z początków XX w., akta komisarzy powiatowych do spraw włościąńskich oraz materiały Naczelnej Rady Starszych Ludności Żydowskiej Dystryktu Radomskiego (Dział Dowodów Osobistych) z lat okupacji niemieckiej, zawierające dokumenty personalne wraz z fotografiami ponad 14 tyś. mieszkańców radomskiego getta.

Instytucje wymiaru sprawiedliwości, hipoteki, kancelarie notarialne.

W tej grupie zespołów należy zwrócić uwagę na liczne akta sądów różnych instancji, działających w Radomiu i regionie radomskim w XIX i XX w. Pomimo bardzo różnego stanu zachowania (jest on słaby zwłaszcza w przypadku sądów z okresu okupacji niemieckiej) zachowały się tutaj bogate materiały dokumentujące sprawy gospodarcze, obyczajowe, a także społeczno-polityczne. Ogromną przydatność badawczą posiadają również akta notariuszy radomskich, kozienickich, iłżeckich, iłżecko-soleckich, szydłowieckich i zwoleńskich. Są one wykorzystywane jednak przede wszystkim w kwerendach do celów urzędowych. Znacznie częściej historycy i regionaliści sięgają do akt hipotek: radomskiej (miejska i powiatowa) i iłżeckiej (powiatowa). Zachowane tutaj bardzo bogate akta pozwalają na zapoznanie się z dziejami gospodarczymi ośrodków miejskich, wsi oraz licznych majątków ziemskich.

Urzędy stanu cywilnego. Doskonały materiał dla badań genealogicznych tworzą akta ponad 130 zespołów Urzędów Stanu Cywilnego wyznań: rzymskokatolickiego, prawosławnego, ewangelicko-augsburskiego i mojżeszowego z XIX, a w pewnych przypadkach także z XX w. Oprócz akt urodzeń, małżeństw i zgonów, w wielu zespołach występują również bogate allegata.

Partie i organizacje polityczne, stowarzyszenia, związki. Skromną część zasobu Archiwum tworzą akta partii i organizacji politycznych. W grupie tej dominują zdecydowanie zespoły różnych szczebli organizacyjnych Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej z terenu województwa radomskiego. Wzrastające zainteresowanie powojenną historią Polski pozwala

w przypuszczać, iż w przyszłości będą one często wykorzystywane do badań naukowych i regionalnych. Znacznie bogatsze materiały z XIX i XX w. reprezentują akta towarzystw, stowarzyszeń i związków. Warto tutaj zwrócić uwagę m.in. na zespół Rady Opieki Społecznej Guberni Radomskiej, materiały lokalnych przedstawicielstw okupacyjnej Rady Głównej Opiekuńczej z terenu Radomia i powiatu radomskiego, a także unikalny w skali kraju zespół Okręgowego Komitetu Żydowskiego w Radomiu z pierwszego powojennego pięciolecia.

Przedsiębiorstwa, instytucje gospodarcze, spółdzielnie. Wśród akt przedsiębiorstw, instytucji gospodarczych i spółdzielni występuje wiele zespołów, zawierających interesujące, a jednak wykorzystywane dotychczas tylko w bardzo skromnym stopniu, źródła do dziejów gospodarki Radomia i regionu radomskiego. Oprócz akt zakładów przemysłowych (zwłaszcza branży garbarskiej, metalowej i odlewniczej), na uwagę zasługuje poważna liczba zespołów dokumentujących rozwój spółdzielczości w XX w., zarówno w skali makroregionalnej (np. zespół pn. Związek Rewizyjny Spółdzielni RP Okręg Kielecki w Radomiu), jak i w poszczególnych ośrodkach miejskich i wiejskich. Podobny walor posiadają akta banków oraz instytucji finansowych i ubezpieczeniowych. W grupie tej na plan pierwszy wybija się zdecydowanie zespół pn. Radomskie Towarzystwo Kredytowe Miejskie z końca XIX i pierwszej połowy XX w.

Szkolnictwo i oświata. Jedną ze znaczących cech zasobu radomskiego archiwum jest pokaźna ilość akt z zakresu szkolnictwa i oświaty. Wśród materiałów administracji szkolnej na plan pierwszy wybija się zdecydowanie zespół pn. Radomska Dyrekcja Szkolna, zawierający zarówno bogate normatywy władz z XIX i XX w., jak i akta blisko 100 szkół państwowych i prywatnych z terenu guberni radomskiej. Duże walory poznawcze posiadają również akta Radomskiego Inspektoratu Szkolnego z lat międzywojennych. Warto podkreślić, iż we wspomnianych zespołach występuje także kilkaset jednostek, zawierających akta personalne nauczycieli i pracowników oświatowych. Dla szczegółowych badań interesującym materiałem źródłowym są również zespoły kilkudziesięciu szkół (ponadpodstawowych, zawodowych i powszechnych) z terenu Radomia i regionu radomskiego.

Inne. Dużą wagę informacyjną dla badań nad postawami politycznymi naszych antenatów posiadają akta wyborcze, w tym materiały komisji powiatowych z wyborów do pierwszej, rosyjskiej Dumy Państwowej. Jeszcze chętniej wykorzystywane są zbiory i kolekcje.

Zbiór plakatów 1939 - 1945, sygn. 272

Archiwum Państwowe dysponuje jednym z najciekawszych w Polsce zbiorów kartograficznych, tworzonym przez ponad 3.700 map i planów, powstałych w XIX i XX w. Podobną wielkość posiada zbiór plakatów, afiszów i druków ulotnych, zawierający bogate źródła do historii politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej naszego kraju.

Wiele z materiałów znajdujących się w obu tych zespołach charakteryzuje się, oprócz walorów informacyjnych, także walorami artystycznymi.

Od kilkudziesięciu lat archiwum przejmuje również spuścizny rodzin i osób prywatnych

związanych z Radomiem i regionem radomskim. Obecnie w zasobie placówki znajduje się ponad 30 zespołów tego typu, a ich liczba systematycznie wzrasta.